

Jaume, el germà gran

M. Carme Ministral

PER PARLAR D'EN JAUME, vull començar per les arrels.

El pare

Transcriu el que diuen les memòries del meu pare, fetes arran de la seva jubilació de mestre: «Era el dia 10 de juny de 1890. Un home vestit de comerciant o botiguer, que es deia Josep M. Puig, es presentà al Jutjat municipal de Salt. En preguntar-li el Sr. secretari què volia, contestà: vinc a inscriure el naixement d'un nen que ha tingut la meua muller el dia d'ahir.» La seva dona es deia Clara Castañer i Dagas.

Havia nascut el meu pare, Jaume Ministral Castañer.

A casa de l'àvia Claretia tenien una botiga «d'arròs i fideus» a la Rambla de Girona, i els seus pares no volien que es casés amb el meu avi, un aprenent d'una botiga de vins a l'engròs, del Sr. Llorenç Alcalde. Però la Claretia, enamorada d'un bon noi, es va anar a casar sense el consentiment patern. Per aquella època devia ésser una persona de caràcter. Renyida de la família, s'establiren a Salt en una botiga de queviures i vins, que els va posar el mateix amo del meu avi. No torna l'amistat amb els pares fins al naixement del meu pare. Quan preguntaven a l'Antònia Dagas per la seva filla, els deia «la tinc enterrada a Salt».

El pare anava creixent, cursa estudis a l'escola de Salt del Sr. Vila, i, al 1903, va als Germans Maristes de Girona a fer la primària. Sortien de Salt a les 7 del matí, per arribar a l'escola a les 8. Anar-hi en tartana valia 15 cèntims. Per esmorzar comprava un llonguet de 5 cèntims i, un cop obert, li posaven suc de bistec. Tot plegat valia 10 cèntims. Amb bistec, 15. Temps eren temps, i l'economia no era forta. Calia retornar l'emprèstit de la botiga.

Continua els estudis, surt mestre elemental i més tard, al 1908, fa el Grau Superior, i entra de mestre auxiliar a l'Hospici Provincial.

Deixem aparcada ací la part paterna d'en Jaume.

La mare

Passem a la Terra Alta, la de la mare...

L'avi, Enric Masià Porret, nascut a Ribarroja (Tarragona), era mestre de Gandesa quan es va casar. El seu pare també era mestre. Es casa amb la Raimunda Garcia Corretja, de Batea, i allí neix, el 19 de novembre de 1890, la filla Enriqueta, la nostra mare.

L'avi, que era un enamorat de la professió, i veient horitzons més propicis, demana trasllat a Girona. Era l'any 1901. La Terra Alta venia al Gironès. Però la diferència sobtada, a la ciutat dels quatre rius, no fou favorable per a l'element femení de la reduïda família. La Raimunda emmalaltí en trobar-se sola i la petita Enriqueta enyorava saltar a corda a Batea.

Però la família Dalmau Carles, que fou la primera a tenir-hi contacte, no sols obrí camí al nou mestre, sinó que donà escalf i suport a les que enyoraven la terra.

L'Enriqueta ja tenia 11 anys i, aquest mateix any, féu la primera Comunió, al Mercadal, amb el fill de Dalmau Carles, Josep Maria, i la filla de l'inspector Manuel Ibarz, Rosario, amb qui també tingueren una forta amistat.

Més endavant l'avi formà part de l'Associació de Mestres, junt amb els senyors Dalmau, Silvestre Santaló, Moreno, Jou i les mestresses Antònia Llop, Casals, Carme Auguet, etc. Hi havia un bon planter, i ganes de treballar. Es feien conferències, reunions, exposicions, i es tenia contacte amb elements forans.

La mare, donada a l'estudi, i aspirant a fer més que la carrera de mestre elemental que obtingué als 17 anys, participava en aquell ambient. La seva mare s'havia negat que seguís cursant estudis més elevats; malgrat que la seva mestra Donya Estrella Noguer li havia aconsellat i insistit, vist el seu afany, capacitat i aptituds de fer-ho. La mare, àvia meua, digué que, de cap manera, a l'Institut; «hi havia nois», i no diu a Barcelo-

na, que hi devia haver anat, quan arribada l'hora hagués de fer-hi exàmens. Una obediència que li fou difícil d'acceptar.

L'afany de la mare, ja lletraferida, s'hagué de conformar amb alguns articles publicats a *El Magisterio Gerundense*, l'administrador d'aquesta publicació era el seu pare, o en alguna revista femenina a l'abast. Entra a preparar-se, com a noia de casa, a tall i confecció i labors, a les monges Dominiques.

Puntes al coixí, enagües i camises, i rosaris pel mig, no la devien satisfer gaire, però l'ambient li fou plaent i en parlava amb afecte.

Tal volta m'estenc massa en aquests detalls dels inicis, però reflectir l'ambient del temps i la forma d'actuar també pot tenir quelcom de curiositat.

Passem més endavant. L'Enriqueta tenia amigues, es feien reunions a les cases, amb les mares incloses, no faltaria més. I ja s'estima Girona. A l'escola del seu pare, llavors era l'Hospici Provincial, hi va destinat d'auxiliar un jove de Salt. En Jaume Ministral. L'amor féu de les seves. Devia ésser primavera, els til·lers de la Rambla floririen? Però el jove hagué d'esperar. Anà a preparar oposicions a Barcelona, per obtenir plaça definitiva, i entrà al Grup Escolar de la Gran Via, era l'abril de 1913. Havien festejat tres anys, i per fi, el 15 de maig de 1913, a la petita capella de les monges Dominiques i a les cinc del matí, es deien el «sí». Llavors, també era corrent, que els casaments fossin matiners, car els nuvis devien subjectar-se als horaris del tren, per anar a Barcelona, com solia ser costum. Com a nota curiosa, diré que hi assistí com a invitat el mestre Cassià Costal, amic i veí, ja que el seu balcó de la Rambla era al costat del nostre. En la quietud dels carrers, se sentien les converses amicals dels convidats.

Quan a casa de la núvia, la veié vestida de negre, el vel blanc i les flors de tarongina, no pogué reprimir una exclamació de lloança, i exclamà: «Quina gàbia i quin ocell!»

D'on he trèt tants detalls? D'unes memòries de la meva mare, i de tot el que m'havien explicat ells. Potser el meu sentimentalisme no serà bo per a tothom, però, a en Jaume, també li hagués agradat.

En Jaume

I ara parlem d'ell. Va néixer a la casa de la Rambla, núm. 17-2n, llavors Rambla Álvarez, on ja hi vivien de temps els avis... En Jaume va venir en bon peu el 5 de juny de 1914 i esperat per una casa ja plena d'avis, pares, oncles... No cal dir que fou protegit i consentit, tal volta en excés.

En Jaume era el gran. El segon, l'Enric, nasqué sis anys després; en menys de dos anys, en Josep, i després jo. No en queda cap d'ells. I em costa parlar-ne, perquè sento la recança extrema de no poder estar junts, comentar vivències. Els que heu perdut germans estimats i ben avinguts, em podeu comprendre. És un buit que et fa mal. Gaudíem molt, en trobar-nos junts, quan parlàvem de «la Rambla», que era com anomenaven la nostra casa.

Els meus primers records d'ell se'm fan difícils de precisar. Potser quan em quedava adormida després de sopar, el cap damunt la taula, i em portava al llit.

La nostra casa de la Rambla era un pis. Un balcó llarg a la banda del davant, el sol al matí. A la tarda, ens alegrava la galeria sobre l'Onyar. Tal volta per compensar les olors poc agradables en què ens obsequiava quan les aigües eren escaldusseres. Un menjador, que serví de tot. Llegir, cosir, rebre visites..., cadires dures, i un braser per escalfar a l'hivern. Però hi érem feliços. Hi cabia tothom, els parents

de fora quan venien a dinar, una tia vella que s'hi quedà fins a morir... Era acollidor i ens marcà l'existència. En Jaume amb el seu sentit de l'humor, ja de gran, deia: el podríem comprar i fer-ne un museu de cera.

Torno amb en Jaume. Quan estrenà un vestit de noi, comprat a cal Arnau de l'Argenteria, al costat de l'adrogueria Massaneda, que tenia a l'aparador una propaganda de cola: «*Roto en tres y pegado con Atlas*», tot un muntatge que ens encantava mirar.

En Jaume de l'Institut, que em feia presumir de germà.

El seu venir d'Institut, amb amics, reduïts, com s'esqueia en aquells cursos.

Més tard a la Normal, fent el Pla Professional, amb altres amics.

*Jaume Ministral,
amb els seus tres germans més petits,
a la Devesa de Girona,
l'any 1932.*

La fotografia d'estudi, feta per Octavi Unal l'any 1924, amb els quatre germans Ministral (Jaume és el primer per l'esquerra), va ser repetida al mateix establiment, cinquanta anys justos més tard. Jaume, en aquesta ocasió, ocupava la presidència del grup. El fet va merèixer un comentari de Maria Alonso a la secció diària que mantenia, amb el pseudònim de Cierzo, a les pàgines de Los Sitios: «Que cuatro hermanos que bordean y rebasan el medio siglo se reúnan en la Gerona de sus mocedades para una foto de estudio será noticia nimia, pero es un gesto hermoso. Un soplo de aire limpio.» («Alminar», 12-03-1974).

Alguns dels quals no deixà mai més. Les festes de Sant Tomàs tan celebrades el 7 de març, on actuant d'artista conegué la Montserrat Boada, que seria la seva estimada esposa. L'obra, tot un símbol, es deia *L'amor vigila*.

Quan vaig veure'l passejar per la Rambla amb la Montserrat Boada, jo des de la vorera de casa, amb la meua mare, ja vaig assenyalar l'esdeveniment. La Montserrat entrà per la porta grossa... Estimada per tots, ha sigut la germana gran que no havia tingut.

Com era en Jaume? Jo l'admirava, el veia gran, decidit, una mica tímid, afectuós. Amb afany de fer coses. De petit la seva il·lusió era que li poguessin comprar un patinet, cosa que no va aconseguir mai, potser perquè era massa car, ja que en una família de mestres d'aquella època els sous eren reduïts o, potser, el temor de la mare perquè no es fes mal. De gran, una altra ambició fou anar a Barcelona a fer carrera universitària. Foren els mateixos motius els que frenaren el seu desig? *No ho puc respondre.*

La nostra vida tranquil·la i pacífica eren els passeigs a la Devesa a l'estiu, un gelat de cinc cèntims al carretó d'en «Revuelta», i en alguna ocasió extraordinària ens deixaven fotografiar per en «René», un francès mig català, establert a la placeta vora del rec. De l'aparell fotogràfic, que en «René» disparava sota un mantell negre, en sortia una foto ara molt preuada. La que il·lustra amb el nostre gran amic mestre Civil n'és testimoni.

En Jaume era el gran, el més admirat per mi. El que destapava la vida a casa. Em vénen records llunyans, la seva primera plaça de mestre a Palamós, a casa se'l considera un elegit. El que ho sabia tot de nosaltres, que érem més petits. El que donava consells. El que volia fer anar les coses rectes, quan, a ell, li semblava que no rutllaven prou bé. Les seves cartes quan no era ja a casa. El seu interès per la família, el seu afany de donar el seu parer, encara que no fos agradable.

No parlaré de l'anada al front, plena de tristor, sobretot per la mare, que l'adorava. No parlaré de la tornada a Palamós. Del temps difícil de penúries i desencants. De privacions, i renúncies. D'acceptar el que no voldries. No parlaré tampoc de l'anada a Barcelona, ja com a director del Grup Escolar Baixeras. Però sí del que devia costar-li desfer-se de Girona. El meu pare, home callat però encertat, sols digué: «Has volgut la barca grossa». Ara que els anys em fan pensar i meditar, estic amb ell... Ja he dit que les meves reflexions són molt personals.

En Jaume era de Girona, dels amics, de les trobades al carrer, de l'escalf de casa. En Jaume era gironí de soca-rel, i a Barcelona era un arbre trasplantat. I obrir-se camí, no li fou fàcil.

A voltes, darrerament, venia a Girona i hi feia estada un parell de dies, a casa meua, per tocar Girona. «Tu saps, em deia, el que és passar pels carrers i saludar la gent? A Barcelona pots passejar-te tot un matí i no trobar cap conegut.»

Venir a Girona li encantava. Entrar a la Llibreria Pla i parlar amb en Joaquim; parlar amb en Solà de l'òptica, o trepitjar els vells carrers tan coneguts.

Els seus estius a Maçanet eren un al·licient de tranquil·litat i repòs. Les Salines, el gorg, els amics allí creats, la vida senzilla d'un poble tan empordanès... tot li era pau. Per això, volgué ésser enterrat en aquell cementiri tan acollidor, i transportat en un carro hi féu el darrer camí. Era la fi de la seva vida planera, senzilla, sense afalacs externs. Jo, amb el cor desfet, vaig fer la seva semblança, em creia, en el recordatori, que deia la seva data final: el 19 d'abril del 1982:

«Aires del Pirineu vetllen ton somni,
i un estel al capvespre et besa el front;
del caminar feixuc de la jornada,
avui n'has trobat el darrer jorn.
Cavaller de la ploma i la paraula,
fidel al teu Déu i als teus records,
gaudeix de la Veritat, per tu tan defensada,
i fes-nos sentir la pau del teu repòs.»

M. Carme Ministral
és germana de Jaume Ministral.

D'esquerra a dreta, el mestre Francesc Civil, la seva filla Maria Elvira, Jaume Ministral Masià i el seu pare, Jaume. Amb els anys, Jaume Ministral escriuria al mestre Civil una carta en la qual, després d'evocar «les passejades per la Devesa amb el meu pare i la seva filla», deia: «Ja sap que tinc el costum de dir les coses clares i d'una manera tan directa que mig Girona està empipada contra meu i l'altra mitja es resisteix a llegir el que escric. Per tant, el que vaig a dir és ben sincer. Potser vostè és l'home a qui més admiro en l'actualitat. És molt fort el que acabo de dir perquè implica que l'admiro més que el Jordi Pujol, el Carri·llo i el Rei, però és la pura veritat. Li admiro i li envejo moltes coses. La primera, aquesta serenitat d'arrel purament cristiana i montserratina que me'l mostra sempre amb el somriure a la boca i la calma al cor. L'home tranquil, que segueix un camí, no té enemics i dorm pobre i feliç per la tasca ben feta. En segon lloc, li admiro aquesta capacitat de treball que és l'explicació de la seva fortalesa física als vuitanta i escaig anys, en un país en què tothom cerca la jubilació i, per tant, no fer res i anar a prendre el sol a les Pedreres. L'admiro molt, mestre Civil, i són moltíssims els que comparteixen el meu sentiment.»